

Bagest i den meget smukke og nyttige bog finder man en side med profiler af tallerkener og fade, samt 137 signaturer med forklarende tekst og angivelse af, hvor de findes. Forsøg på at sammenholde signaturerne med listen over fabrikkens kunstnere og arbejdere er ikke gjort og ser heller ikke ud til at kunne give noget resultat. Efter fyldige noter afsluttes bogen med et personregister.

Monografien om St. Kongensgade-fabrikens fajencer afløser A. Øigaards fra 1936. Ligesom forgængeren er det en smukt udstyret bog, der følgende udviklingen inden for bogkunsten foruden mange sort-hvide illustrationer, også er forsynet med otte nydelige farveplancher, velegnet som gavebog til enhver der måtte interessere sig for denne gren af vor kunstindustri, men ikke mindre nyttig for den, der for alvor vil have kendskab til Nordens ældste fajencefabrik og dens produktion.

Marie-Louise Jørgensen

Nationalmuseets kakler

»KAKLER. Hovedtræk af kakkellovns historie ca. 1350–1650« af Niels-Knud Liebgott. Nationalmuseet 1972. 39 sider, ill. Kr. 16,10.

Med »Kakler« har Nationalmuseet indledt udsendelsen af en række små, populære bøger om grupper af genstande i samlingerne. Det er et i høj grad rosværdigt initiativ, og der vil sikkert være et stort publikum til bøgerne. Ikke mindst fordi »særkataloger« længe har været savnet af specielt interesserede museums-gæster.

Kakkelbogen er blevet en fin lille publikation. Formatet er bekvemt, tryk og illustrationer står klart, og de mange fotografier og Birgit Als Hansens nydelige tegninger anskueliggør teksten på udmærket vis. En rent teknisk mangel er det, at så mange sider er uden paginering, et sted fire i følge, et andet fem. Man savner også angivelse af museumsnumre til de viste eksempler.

Bogens tekst lever op til undertitlen »Hovedtræk af kakkellovns historie«. Den er let læst, som en populær bog skal være det, og man mærker forfatterens glæde ved emnet. Det er første gang, der på dansk gives en samlet fremstilling om ovnkakler og deres anvendelse. I en publikation af denne art kan man ikke vente nye forskningsresultater, men Liebgott udnytter redeligt den foreliggende litteratur, der for Danmarks vedkommende indskrænker sig til nogle artikler om enkelte kakkelfund og grupper af kakler, og han supplerer med sit nøje kendskab til materialet i Nationalmuseets afdeling for middelalder og renaissance.

Det burde dog nok i højere grad have været understreget, at det er kaklerne i Nationalmuseets 2. afdeling, der behandles. Den udvikling, der beskrives, er den, som disse kakler illustrerer. Og det er ikke hele udviklingen.

Det giver en lidt ujævn fremstilling, at nogle faser kan beskrives og illustreres grundigt, mens andre må behandles temmelig summarisk. Dette gælder f. eks.

den kvadratiske kakkels udvikling. Materialet hertil findes fra dansk middelalder, nemlig i Lund (se Ragnar Blomqvists glimrende artikel i *Kulturen* 1936), men altså ikke i Nationalmuseet.

I det hele taget må man inddrage materialet fra udlandet, hvis man skal kunne forstå sammenhængene. Dette er ikke gjort i tilstrækkeligt omfang. I stedet sløres udviklingsforløbet hist og her af en causerende fremstilling, der undertiden bliver årsag til unøjagtigheder. Således bliver pottetekaklen ca. 100 år ældre på dansk grund, end de arkæologiske vidnesbyrd godtgør. Man savner også en mere præcis redegørelse for brugen af kakkelformen og tidspunktet for dens tilkomst. Pludselig er den der og behandles som en gammel kending.

Ved enkelte passager kan der sættes spørgsmålstegn. F. eks. er det svært at se, at det skulle være traditionen fra de romerske pottemagerovnes indmurede krukker, der er grundlaget for boligovnen. I pottemagerovnene må det have været krukernes funktion at holde på varmen inde i ovnen. Bilæggeren skal derimod afgive varme. Det er også et tvivlsomt postulat, om bilæggeren har slugt mere brændsel end andre opvarmningskilder. Tanken om den dårlige og stillestående luft, som den skulle forårsage i rummet, har Liebgott hentet fra Troels-Lund, der skrev før centralvarmens tid. Bilæggeren har ikke virket meget anderledes end vore dages radiatorer.

Fra Troels-Lund stammer også oplysningen om, at første gang en kakkelovn omtales i Danmark er i 1507. Et opslag i udgaven af dronning Kristines hofholdningsregnskaber viser at det var 1509. Det betaler sig altid at gå til kilderne.

De større ulemper ved kakkelovnene var nok skrøbeligheden og bekosteligheden. Og når bilæggeren i 1700-tallet afløses af vindovnen, skyldes det vist først og fremmest, at man på dette tidspunkt begynder at opvarme flere af boligens rum, og det kan ikke klares fra ildstedet i køkkenet.

Et meget væsentligt fund er en sengotisk kakkelform til en harniskklædt rytter med hund. Den dateres i billedteksten til ca. 1500. I selve teksten tages den til indtægt for en dansk kakkelproduktions opståen i løbet af 1500-tallet. Dette sidste er sikkert rigtigere, for »Sandbakkefundet« fra Næstved, som rytteren hører til, omfatter lertøj og kakler fra det sene 1500- og det tidlige 1600-tal. Forfatteren opfatter figuren som et topstykke til en fornem ovn. Dette er problematisk, allerede fordi topstykker på tidens ovne hyppigt var arkitektonisk udformet. Det er værd at bemærke, at figurens bredde svarer til bredden af en normal rektangulær kakkels midtstykke. Det er derfor nærliggende at opfatte den som et relief til anbringelse på en halvcyldrisk kakkel eller måske som forsats til en »nichekakkel« af den type, der omtales sidenhen.

En del af de indvendinger, der her er rejst, hænger sammen med det beskedne omfang, forfatteren har måttet give bogen. Man må håbe, at han sidenhen vil vende tilbage til emnet og udnytte sin omfattende viden til at skrive om kakkelovnen i Danmark – og ikke blot på Nationalmuseet.

Rikke Agnete Olsen